

0024 6 1205/6

M*agyar* **T***udomány*

MERRE TOVÁBB?

**A RAGADÓS SZÁJ- ÉS
KÖRÖMFÁJÁS**

**175 ÉVES AZ AKADÉMIAI
KÖNYVTÁR**

**KLEBELSBERG
FELSŐOKTATÁSI POLITIKÁJA**

2001/6

1205/6

Magyar Tudomány

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA FOLYÓIRATA. ALAPÍTÁS ÉVE: 1840

CVIII. kötet — Új folyam, XLVI. kötet, 6. szám
2001. június

Főszerkesztő
CSÁNYI VILMOS

Szerkesztőbizottság
ÁDÁM GYÖRGY, BENCZE GYULA, CSÁSZÁR ÁKOS, CZELNAI RUDOLF,
ENYEDI GYÖRGY, KOVÁCS FERENC, KÓPECZI BÉLA, LUDASSY MÁRIA,
NIEDERHAUSER ÉMIL, SOLYMOSSI FRIGYES, SPÁT ANDRÁS, SZENTES TAMÁS,
VAMOS TIBOR

Vezető szerkesztő: SZENTGYÖRGYI ZSUZSA

A lapot készítik:

CSATÓ ÉVA (Könyvszemle), GAZDAG KÁLMÁNNÉ (szerk. titkár), HALMOS TAMÁS (Magyar medicina), MATSKÁSI ISTVÁN (élettudományok), PERECZ LÁSZLÓ (társadalomtudományok), SPERLÁGH SÁNDOR (környezetvédelem, tudáspolitikai), SZABADOS LÁSZLÓ (olvasószerkesztő), SZENTGYÖRGYI ZSUZSA (természet- és műszaki tudományok, Kitekintés), F. TÓTH TIBOR (Szellemi értékek hasznosítása)

Szerkesztőség:
1051 Budapest, Nádor u. 7., tel/fax: 317-9524
E-mail: matud@helka.iif.hu
www.matud.iif.hu
www.mta.hu

Kiadja az Akaprint Kft.
1115 Budapest, Bártfai u. 65., tel.: 206-7975
E-mail: akaprint@matavnet.hu

Előfizethető: a FOK-TA Bt. címén (1134 Budapest, Gidófalvy L. u. 21.), a Posta Hírlapüzleteiben, az MP Rt. Hírlapelőfizetési és Elektronikus Posta Igazgatóságánál (HELP), 1846 Budapest, Pf. 863 és a folyóirat kiadójánál: AKAPRINT Kft. 1115 Budapest, Bártfai u. 65.

Előfizetési díj egy évre: 4032,- Ft.

Terjeszti a Magyar Posta és alternatív terjesztők.

Kapható az ország igényes könyvesboltjaiban.

kiküszöböli, mert a kalikában kötött nuklid nem kerül a szervezet anyagaival közvetlen kölcsönhatásba, és a testidegen fullerénszármozgók kiürül. Az amerikai *G. J. Erhardt* és *L. J. Wilson* által írt rövid fejezet a kezdeti eredményeket foglalja össze.

A negyedik rész a fullerén készítmények szennyezéseivel foglalkozik. Egyetlen fejezetből áll, melyben *Braun Tibor* és *Rausch Henrik* saját vizsgálataikat foglalják össze. A neutronaktiválási analitikai eljárás rendkívül kis mennyiségű szennyezések meghatározását teszi lehetővé. Mivel a fullerének egyik legérdekesebb és legtöbb reménnyel kecsegtető gyakorlati alkalmazása elektromos tulajdonságaikkal kap-

csolatos, melyeket a nyomszennyezések igen jelentősen befolyásolhatnak, ezek a vizsgálatok alapvetőek. Fontos következtetéseket lehet levonni az adatokból a kiindulási anyagok szennyezettségére és az előállítás körülményeire vonatkozóan is.

A könyv a fullerének kémiája és fizikája iránt érdeklődők számára szinte nélkülözhetetlen, és várakozást támaszt a sorozat további kötetei iránt. (*Nuclear and Radiation Chemical Approaches to Fullerene Science. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 2000.*)

Beck Mihály

Ecsedy, Judit V.:

ALTE UNGARISCHE BÜCHER MIT FALSCHEN DEUTSCHEN DRUCKORTEN 1561–1800.

TITKOS NYOMDAHELYŰ RÉGI MAGYAR KÖNYVEK 1539–1800.

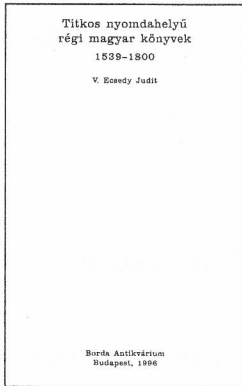
A magyar retrospektív nemzeti bibliográfiai munkák az Országos Széchényi Könyvtárban hosszú évtizedek óta szervesen folynak. Az 1473–1800 közötti időszakban kiadott magyar vonatkozású nyomtatványok kutatására nagy tapasztalatú szakemberekből álló könyvtári osztály szerveződött, és napjainkban is ez a gárda munkálkodik, gondoskodva a folyamatos utánpótlásról. Munkájuk eredményeként számos bibliográfiai kötet jelent meg, de nem kevésbé érdekesek azok a vaskos könyvek sem, amelyeket tekinthetünk az alapfeladat melléktermékének. Ilyen a Régi Magyar Szerzők című névtár, a készülő Clavis Typographorum Regionis Carpathicae adatbázis, az 1800 előtt kiadott iskolai értesítők bibliográfiája, vagy a korszakokon kívül eső periódus doktori disszertációinak bibliográfiája. Ugyanígy fontos azon könyveknek a sora, amelyekben monografikus alapossággal dolgozzák fel a kor nyomdászatának vagy éppen könyvkereskedelmének történetét.

Ecsedy Judit, aki e csoport tagja, régóta fejleszt az adatbázis-adatbankot, amely-

nek segítségével pontosan meghatározhatóak a csonka nyomtatványok, illetve ellenőrizhetőek a nyomtatványokon feltüntetett impresszum adatok is. Munkájának nagyszerű termékei azok a kötetek, amelyekben a hamis nyomdahellyel kiadott nyomtatványokat rendszerezte. A most ismertető két könyv közül az első már régebbi, de a szakemberek előtt sem igazán ismert, a Borda Antikvárium bibliofil sorozatában megjelent kiadvány. A könyv bibliográfiai része is összetett, így szerepelnek benne:

Hamis és koholt nyomdahelyű régi magyar könyvek. A hamis nyomdahely a könyv impresszumában nem azt a helyet jelöli, ahol az ténylegesen megjelent. A koholt nyomdahely fikatív, nem létező helynevet ad meg. Számos oka lehetett annak, hogy a nyomdász hamis megjelenési helyet tüntetett fel. A legtöbb ilyen kiadvány a 18. században jelent meg, amikor a protestáns egyházak mozgásterét állami eszközökkel szűkítette a Habsburg kormányzat. A politikai tartalmuknál fogva tiltott, vagy nemkívánatos könyvek száma ugyancsak a 18. században emelkedett jelentősen. (1–179.)

Külföldön nyomtatott könyvek, hamis magyarországi nyomdahellyel. A bibliográfiai fejezet különösebb magyarázatot nem igényel, legfeljebb az, hogy miért választottak külföldön ismeretlen magyarországi helynevet a kiadványok megjelenési helyéül: az információ hitelességének fokozására (például a törökökre vonatkozó híradásokban), vagy a Nyugat-Európában nonkonformistának tartott, illetve tiltott vallási eszméket tartalmazó művek kiadásakor. (301–350.)

Rejtett nyomdahelyű régi magyar könyvek. Rejtett az a nyomdahely, amely szerepel ugyan a könyv impresszumában, de nem magától értetődő, hogy melyik helynévről van szó. (Például: Naenesi – Sárvárt jelöli, pontosan a hozzá tartozó Újszigetet. Új sziget görögül Neaneos, bár a magyarországi helynevet e nyomtatványon kívül [a kötetben 501. szám, Johannes Sylvester Grammatica Hungarolatina-ja, 1539] sohasem használták így. 501–504.)

A magyar nyelvű kiadás bevezetése 88 oldalas. A magyarországi cenzúra történetének valóságos kismonográfiája, ugyanakkor egy kutatástörténeti részt is tartalmaz: a titkos nyomdahelyű kiadványok meghatározásának magyarországi történetét.

A cenzúra magyarországi története a Helytartótanács megalapításáig csak kíséreltek sorának mondható. A nyomdák alapítását elvileg privilégiumhoz kötötték ugyan, de gyakorlatilag nem ellenőrizte senki ennek meglétét. Egyes főpapok erőlködésének tudható az előzetes cenzúra

bevezetése is, ugyancsak sikertelenül. E sikertelenség oka mindenképpen az örökös tartományok és Magyarország közigazgatásának különbözősége. A Rákóczi-szabadságharc leverése (1711) után újra a városok gyakorolták az ellenőrzési jogot, de a katolikus püspöki kar a tridenti zsinatra, illetve IX. Ince pápa 1679-es ediktumára hivatkozva magának követelte a cenzúra jogát és a lehetőségét is. 1718-ban a nyitrai és az egri püspök együtt kérte III. Károly királyt, hogy valamelyik jezsuita egyetem kancellárja legyen a főcenzor. Fontos, hogy nem a rektornak kérték ezt a jogot, hiszen az az uralkodótól függött, hanem az egyháztól függő kancellárnak. Közben 1715-től az országgyűlés is felállított egy, a cenzúra ügyben törvényelőkészítő munkát végző bizottságot. Ez a bizottság azonban 1721 előtt gyakorlatilag semmit sem tett. Ekkor került a magyar parlament elé az a rendelet, amelyet az örökös tartományokban már 1715-ben kiadtak, s amelynek alapján megszüntették az engedély nélkül működő nyomdákat. Magyarországon ez a rendelet csak 1723-ban jelent meg. Erdélyben Mária Terézia 1754. és 1757. évi cenzúra rendeletéig szabadon adhattak ki nem katolikus könyveket is. A magyar szakirodalom egyik abban a véleményben, hogy 1757-ig, a központi cenzúra megszervezéséig igazából előzetes cenzúra nem létezett.

A már ténylegesen működő cenzúra kijátszásának termékei a 18. század második felében növekvő számú hamis nyomdahely megjelölésével kiadott könyvek. II. József türelmi rendelete után a protestáns könyvek szabadon megjelenhettek ugyan, de a császár politikáját bíráló katolikus írásoknak el kellett rejtőzniük. Az uralkodó halála után azonban a cenzúra szigorja erősödött, a protestáns könyvek egy része ismét e kiadvány tárgykörébe került. A francia forradalom eszméit ismertető könyvek, a jakobinus mozgalom kiadványai ismét szaporítják a titkos nyomdahelyű kiadványok jegyzékét.

Ecsedy Judit külön is kiadta azoknak a hamis vagy titkos nyomdahellyel kiadott magyar könyveknek a bibliográfiáját, amelyek nyomdásai vagy kiadói németországi helynevet választottak az igazi kiadási hely

elrejtése céljából (D1–D82). Emil Weller repertóriumának második kiadása 1864-ben jelent meg. A magyar nemzeti bibliográfia akkori szintjének megfelelően szerepelnek benne magyarországi impresszumú könyvek is, de Ecsedy mostani munkája ezt lényegesen kiegészítette. A könyv címe annyiban megtévesztő, hogy az 1561–1800 időhatár szerepel benne. Annak ellenére, hogy 1704 előttről mindössze egyetlen kiadvány szerepel a kötetben (D1: Scripta quaedam ... Ph. Melanchtonis. Lindau [Kolozsvár], 1561, J. Selnitzius [Heltai Gáspár] RMNy 160A). A lutheránus úrvacsoratan magyarázatát miért kellett Heltainak hamis nyomdahely megjelöléssel kiadni, külön tanulmány tárgya kell majd, hogy legyen. A bibliográfiában szereplő, alapvetően a protestáns napi vallásgyakorlatot segítő könyvek, protestáns teológiai írások nagy száma jól jelzi azt az állami asszisztenciával támogatott rekatolizációt,

amely a protestáns kulturális intézményrendszerre a XVIII. században szervezett nyomást gyakorolt. A kiadványok másik nagyon jól elhatárolható köre politikai jellegű pamflet. A kötetben szereplő kiadványok szerzőinek életrajzi kislexikona zárja a munkát. A bevezető tanulmányhoz hasonlóan ez is alapvetően a nem magyar nyelvű publikumnak szánt írás. Fontos, hogy Ecsedy tanulmánya és a könyv általában is figyelembe veszi a nem magyar kultúrkörben iskoláztak lehetséges ismereteit.

Fontos megemlíteni, hogy mindkét kiadvány bibliofil minőségű, valamennyi említett könyv címlapja fotóval is szerepel a kötetekben. A mutatók rendszere logikus, kiváló segítséget biztosít az olvasónak. (Budapest, Borda Antikvárium. I. 1999. 243 o. – II. 1996. 246 o.)

Monok István

ORVOSBIOLÓGIA – EGÉSZSÉGÜGYI INFORMATIKA

Két korszerű és hézagpótló könyvről

Napjainkban, az információs társadalom robbanásszerű kibontakozása kapcsán a természetes elektromágneses sugárforrások mellett gyors egymásutánban tűnnek fel környezetünkben az ember által létrehozott mesterséges forrásokból eredő, különböző intenzitású és frekvenciaspektrumú sugárzások. Mátay Gábor és Zombory László közelmúltban megjelent munkája a nemionizáló sugárzások spektrumába eső rádiófrekvenciás elektromágneses sugárzások élettani hatásaira és orvosbiológiai alkalmazhatóságára fókuszál. Idetartozik a mobiltelefonos kommunikáció is. E témakörben eddig nem jelent meg magyar szakkönyv.

Ez a hézagpótló multidiszciplináris mű értékes példája az aktuális problémákra összpontosító, korszerű interdiszciplináris kutatásokra támaszkodó, ugyanakkor elmélyült szakmai ismereteket tükröző, logikusan felépített, igényes úttörő munkáknak. A könyv anyaga, szerkezete a „Mikrohullámok orvosbiológiai alkalmazása” című tantárgy többéves oktatása során

kristályosodott ki a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen. A szerzők, Mátay Gábor egyetemi adjunktus és Zombory László tanszékvezető egyetemi tanár, a Villamosmérnöki és Informatikai Kar mikrohullámú híradástechnikai tanszékének munkatársai.

Szerzők a négy főfejezet célszerűen szerkesztett alfejezeteiben behatóan, következetes természettudományos szemlélettel tárgyalják: a.) az elektromágneses hullámok természetével és kölcsönhatásaival kapcsolatos elméleti alapismereteket; b.) a rádiófrekvenciás sugárzás biológiai és humán-élettani hatásait; c.) a rádiófrekvenciás sugárzással szembeni élet- és egészségvédelemmel kapcsolatos szabványokat, mérés technikákat, valamint védőöltözeteket; és d.) az orvosbiológiai alkalmazásokat, részletesen taglalva mind a diagnosztikai (pl. termográfia, patológia), mind a terápiás (pl. hipertermia, mikrohullámú sebészet) és egyéb eljárásokat. A szöveges részek követését 126 informatív ábra és 65 gondosan szerkesztett táblázat